

általánosan elterjedtek voltak a disznóölés tilalmas napjaira vonatkozóak: nem volt szabad újholdkor ölni, mert férges lenne a hús; helyenként változóan tilos volt a disznóölés kedden, pénteken, vasárnap, mert pl. megromlana a hús; valamint néhány magára a disznóölésre vonatkozó tilalmat, mint pl. közben nem szabad a disznót sajnálni, mert nehezen döglük meg; a disznó felhasításakor kacagni kell, hogy vastag legyen a szalonna; a szóást szótlanul kell végezni, nehogy férges legyen a hús; néhol a hurkát is szótlanul főzték, nehogy kifakadjon, továbbá bizonyos, az asszonyokra vonatkozó tilalmak, mint pl. terhes asszony ne lépjen disznóperzselésbe, mert szőrös lesz a gyereke; ne egyék a velőből, mert a gyerek taknyos lesz; asszony ne egye az orrát, mert törni fogja az edényeket. Szórványosan felbukkanó, helyi jelentőségű adatokat is nagy számban ismerünk pl. azt tartották, hogy ha öléskor a Göncölszekér és Kaszácsillag közel van egymáshoz, több zsír lesz; ölés előtt a disznót meg kellett kergetni, hogy porhanyós húsa legyen. A levágott disznó bizonyos részeit felhasználták gyógyító, ill. mágikus eljárásokra; így elsősorban a Tamás-napon vágott disznóból eltett tamáshajat gyógyszerként.” No de kinek jutna eszébe ilyes előírásokhoz ragaszkodni, amikor a csábító csinos csomagolás között válogatva vásárolhatja meg a hűtőpultból a félig- vagy egészen konyhakész sertéshúsokat. Mára már a biodinamikus kertészkedők sem Holdtöltekor ráolvasással hizlalják a jószágot s a kertet is precíziós elektronikával vezérelt digitális technikával műveltetik. Hogy miként jutottunk el az innováció e már-már a tudományos fantasztikus regényeket idéző technikai magaslataira? A kényelemszeretetre – fogalmazhatnánk úgy is, hogy a munka örömeinek elporladása, azaz, hogy már nem szeretünk dolgozni életszemléletre számító haszonszerző törekvések útján. A Mammon, a Pénzisten szeretetére számítva s nevelve. Napjaink egyik példáján megvilágítva: történt ugyanis, hogy a gazdaságban ahol dolgoztam, a háztáji területek kukoricái rendre kevesebb termést hoztak a közösből termeltekénél, pedig többnyire a jobb termőhelyi adottságú helyeken mérték ki őket. Csakhogy ezeket a háztájiban dolgozó gazdák kézzel kapálták s kézzel is törték le a kukoricát. Egy idő után felmerült a szóbeszédben, hogy ennek a különbségnek bizonyára olcsóbb, ezért rosszabb minőségű vetőmag lehet az oka, amit a háztájiba vetettek. Jóllehet mindenki tudta, hogy csak egy termelési rendszertől, hatósági tanúsítvánnyal vásárolt vetőmag került a szövetkezetbe. Amikor megszámláltuk együtt az egy hektárra jutó tőszámot, bizony kiderült, hogy az a 30 000-et sehol sem érte el, míg a közösből ennek közel dupláját számláltuk. Az akkori idők átlag tőszáma 50-60 ezer növény volt hektáronként és ezt a vetés után gyomirtottuk. Ezután már csak a kombájn járta a területet. A kapa pedig többször is helyet keresett magának a kukoricásban, bármennyire körültekintően is használták. Ezért az elvetett magból csak majdnem

fele növényről törték le a csöveket. 60 ezres tőszámnál ugyanis lehetetlenség volt két-háromszori szorgalmas kapálás mellett valamennyi növényt megőrizni. Miután szembenéztünk a valósággal, közös belegyezéssel a háztáji kukoricára is kiterjesztettük a hasonló technológiát, művelési sorrendet. Eredmény; a gyomirtó szer s kijuttatási költségek térítése ellenére sem kívánt többet kapálni senki sem, pedig spórolós asszonycsapat ápolta a növényeket. Győzött hát az innováció, a vegyszeres növényvédelem tudásalapú kényelme. A GMO-k korában pedig már nemhogy gyom- de még gyomirtószerhatóanyag ismeretre sincs szüksége a termelőnek. Legyőzte hát a gazdák tudásvágyát is a befektetők nyereségvágya.

DR. OLAFSSON KÁROLY PLACID OSB (PLACID ATYA)

A TÚLÉLÉS SZABÁLYAI A GULÁGON

A Jóisten olyan változatos életet engedett nekem, abból tudok egy-két dolgot mondani, azt hiszem, jól fognak szórakozni. Azzal kezdeném, hogy egy picit bemutatkozom: 69 esztendeje pannonhalmi bencés vagyok. Sőt, 77 esztendeje, mert budapesti bencés diák voltam. 86 éves vagyok, a harmadik legöregebb bencés. Ezt csinálom, amíg a Jóisten tűr.

1933-ban érettségiztem, aztán Pannonhalmára jelentkeztem. Nem szerzetes akartam lenni, hanem bencés tanár. Annyira megszerettem a saját tanárait, mert mi annak idején szerettük ám a tanárainkat. Nekem a tanárait voltak az ideáljaim. Azok a tanárok személyiségek, azok egyéniségek voltak, és én olyan akartam lenni, mint ők. Akkor megtudtam Pannonhalmán, hogy ehhez szerzetesség is kell. Akkor nekünk hét év alatt kellett a teológiai abszolutóriumot megszerezni. Én a doktorátust is megszereztem, és megtudtam, hogy a Jóistennek az akarata, ha azt teszem, amit a főapátom kíván tőlem. Hát akkor azt csináltam.

Bevallom, hogy én pesti gyerek voltam, soha falun nem éltem, aztán mindjárt elküldött falusi káplánnak. Hát én mondtam, hogy én ahhoz nem értek, azt mondta nem baj, majd megtanulom. Hát abban az időben ez így volt. Úgyhogy egy évig voltam káplán, aztán egy évig táborig lelkész, ott még le is fokoztak, mert már akkor kezdtem a rendetlenkedést. Utána tanárkodtam, és 1946-ban a magyar rendőrhatalóság letartóztatott. Akkor nekem az volt a problémám, hogy nem a főapát tartóztatott le, mert ha a főapát tartóztat le, akkor az az Úristennek az akarata. De engem nem a főapát tartóztatott le, hanem a

Péter Gáborék tartóztattak le. Hát akkor mi a Jóistennek az akarata?

Én is ott kezdtem a mostani Terror Házban a börtönéveimet, meg is néztem azt a cellát, ahol voltam. Megtaláltam, de hamisítás van benne, mert van benne egy rongyos szalmazsák. Amikor én ott voltam, akkor nem volt ott rongyos szalmazsák. A földön kellett feküdni, sőt, éjjel kihallgatások voltak, nappal meg nem szabadott nekünk pihenni. Három lépés oda, három vissza. Akkor tanultam meg azt, hogy meg kell becsülni a szentolvasót. Ha egész éjszaka kihallgatják az embert, akkor olyan fennkölt elmékedésekre nem képes nappal. Imádkoztam szépen a rózsafüzért és az engem életben tartott. Az volt a kérésem, hogy „édes jó Istenkém, mondd meg, hogy most mi az akarated.” A szüleim se börtöntölteléknek neveltek, Pannonhalma sem arra nevelt, na most mi az akarata a Jóistennek. Hát nem sietett a Jóisten. Aztán később értettem meg, hogy a Jóistennek örökkévalósága van, csak mi vagyunk ilyen „percemberkék”, hogy Ady szavával éljek. Mi vagyunk azok, akik szeretnénk tudni, hogy mi a Jóisten akarata. Nem sietett vele. Az Andrássy utat végigjártam, aztán a Markó utcába kerültem, aztán nem tudtak velem mit csinálni. Úgy döntöttek, hogy átpasszolnak a szovjetekhez. A szovjeteknek ebben olyan rutinjuk volt, hogy rögtön megajándékoztak tíz esztendővel. A Megszálló Szovjet Hadsereg Budapesti Hadbíróháza ---akkor még ez volt a neve – tíz esztendővel megajándékozott. A Jóisten kegyelmével tíz esztendő után visszajöttem, de ad-digra Fölszabadító Szovjet Hadsereg lett belőlük. Hogy mikor volt ez a változás, azt nem tudom, mert én akkor külhonban voltam.

Szóval megkaptam a tíz esztendőt, és még mindig nem tudtam, hogy mit akar a Jóisten velem. És ez olyan ke-serves volt. Aztán a Jóisten azt mondta, hogy ezzel az emberrel nem lehet mit csinálni, hát vállalta, hogy ki-oktat engem. A szovjet börtönben hatan voltunk egy cellában. Ott mindenféle náció volt: voltak ott angolok, amerikaiak, vietnámiakkal is találkoztam, szamojédekkel találkoztam. Ott a világ proletárjai egyesültek. Engem kitüntettek. Miért? Reverendában tartóztattak le, nekünk bencéseknek nem volt más ruhánk a háború előtt, meg a háború alatt. Egyedül voltam reverendában az egész börtönben, hát kilógtam. Ez olyan pikáns volt a szovjeteknek. Reggeli után kihívtak munkára. A reggelit azt úgy képzeljük el, hogy mondjuk száraz bablevest betoltak hat kanállal, akkor azt megettük. Aztán engem kihívtak folyosót mosni, meg WC-t pucolni. Ez kitüntetés volt. Nem azt mondom, hogy kellemes volt, de nem kellett a cellában lenni egész nap. Mozoghattam. A szovjet ember végtelenül elitéli a nyugati embert, hogy a toalettnél oda ül, ahová más is. Ők nem ülnek, hanem ráállnak és vagy beletalálnak, vagy nem. Ha nem, akkor én takarítottam. Nekem ez jó volt, de a katona, akinek

mindig utánam kellett jönnie, amikor mentem vízért, borzasztóan unta magát. Elkezdett fütyörészni és énekelni. Bevallom őszintén, akkor én ezt nem gondoltam így, de most már nyugodtan mondom, hogy a Szentlélek Úristen bökött oldalba, hogy ha ennek a jó embernek lehet énekelni, akkor én is megpróbálhatom. Először dúdoltam, aztán énekeltem, persze magyar nótákat, hogy hadd tudják a cellákban, hogy egy magyar ember csiszálja itt a padlót. Hát hadd szórakozzanak! Nem történt semmi. Másik nap másik katona, az is unta magát, az is énekel. Megint oldalba bökött a Szentlélek, és akkor rájöttem, hogy ez a jó ember nem tud magyarul, tehát nekem nem kell a magyar nóta szövegét énekelnem. Én azt is elénekelhetem, hogy egy bencés tanár takarítja itt a folyosót, hát hadd szórakozzanak a cellában az emberek. Akkor sem értettem a dolgot. Nem történt semmi, de pár nap múlva megint oldalba bökött a Szentlélek, és akkor, amikor a folyosónak azon a részén, ahol hat cella volt – azok voltak a halál-kamrák, ahol akkoriban 32 ember várta a kivégzését –, ott azt énekeltem el, hogy aki a szentgyónását el akarja végezni, bánja meg a bűneit, én innen megadom a föloldozást. Ilyen körülmények között a bűnök bevallásáról szó sem lehet, nyugodtan megadhattam a feloldozást. Akkor még latinul volt, és így szólt: Ego te absolvo a peccatis tuis – Én téged feloldozlak a bűneidről. Ezt a „Nincs cserepes tanyám” kezdetű magyar nóta dallamára énekeltem. Csak fűjtam, fűjtam ezt, és közben takarítottam. Olyan tiszta volt ott a folyosó, hogy csuda.

De még akkor sem értettem semmit. Kénytelen volt az Úristen egy olyan logikátlanságot produkálni! Nem akarom ezt a logikátlanságot a szerencsétlen Szovjetunióra kenni, bár ott is tapasztaltam logikátlanságot eleget. De logikátlanság, hogy valakit Budapesten elítélnék tíz év kényszermunkára a Szovjetunióba, és akkor elviszik Sopronkőhidára. 1300-an voltunk, mindannyian elkerültünk Sopronkőhidára. Ott a szabályok szerint le kellett pucérra vetkőzni és a ruháinkat forró gőzös szobába tették, hogy dezinficiálják. A fejünkre kentek egy diónyi kenőszappant, adtak egy vödört és mosakodnunk kellett. És ahogy én ott pucéran mosakszom, odajön hozzám egy Hatvan környékéről származó fiatalember, megkérdezi: „Te énekelteél ott a folyosón?” Mondom: „Én!” Azt mondja: „Te azt el nem tudod képzelni, hogy annak milyen hatása volt a halál-kamrában. Én halálra voltam ítélve, tegnapelőtt kaptam kegyelmet, de tudod a halálos ítéletet mindenki másképp éli meg. Van, aki depresszióba esik, van, aki mindenre kirobban. De amikor meghallottuk az énekedet, akkor elkezdtünk suttogni, hogy érdekes ez az Isten. Ide küldött nekünk egy katolikus papot, hogy amikor nem tudunk megbékélni a helyzetünkkel, nem tudunk megbékélni saját magunkkal se, akkor legalább az Istennel béküljünk meg. A légkör változott meg ott a halál-kamrában.”

Akkor értettem meg a Jóistent, hogy nem az az érdekes, hogy engem a szovjet büntető törvénykönyv 58. § 2, 8, és 11-es pontja alapján ítélték el, hanem hogy az Úristen engem ide küldött, nekem itt feladatom, nekem itt hivatásom van! Nekem tartanom kell a lelket a fogolytársaimban, a kétségbe eső, talajt vesztett fogolytársaimban. Nekem a tíz esztendő milliószeres könnyebb volt, mert nekem ott hivatásom volt, nekem ott feladatom volt.

A túlélésnek négy szabályát állítottuk föl a tíz esztendő alatt, azt minden fogolytársunktól meg lehet kérdezni, mert ez a négy szabály tartott minket életben. A poklot túl akartuk élni. Nem voltam hős, nem voltam vértanú, egy egyszerű emberke voltam. Túl akartam élni, túl kellett élni azt a poklot, és ennek a négy szabályát hadd szabadjon elmondanom, mert ez azért a mostani életünkre is biztos, hogy áll.

Első szabály: A szenvedést nem szabad dramatizálni. Attól csak gyengébb leszek, márpedig a szenvedés elviselésére minden energiámra szükségem van. Mi ezt úgy csináltuk, hogy nem engedjük, hogy valaki is elkezdjen panaszkodni. Ha valaki elkezdett panaszkodni, akkor az első fél mondat után leállítottuk, és azt kértük, hogy beszéljen a szakmájáról. A tíz év alatt annyi szakmát tanultam, hogy borzasztó. A méhészetet, a pulykatenyésztést, a szőlészetet, a bányászatot, a könyvkötészetet, a kutyafülét, mert mindig a szakmájáról beszéltettük azt, aki elkezdett panaszkodni. Az már egy fogalom volt, hogy nem szabad panaszkodni. Zárójelben mondom, hogy 1952-ben együtt ültem a moszkvai Statisztikai Intézet igazgatójával, aki azt mondta abban az időben – még ez Sztálin életében volt –, hogy a Szovjetunióban 3,5 millió politikai fogoly van 16 ezer lágerben. De hát az nem mind pusztult bele a lágerbe, hát abból százan, ezren, százezren túléltek! A kutya fáját, én sem vagyok silányabb! Ezt kellett nekünk mondani, mert ez mozgósította bennünk az energiákat, hogy túl tudjuk élni.

Tehát az első szabály, hogy a szenvedést nem szabad dramatizálni, nem szabad panaszkodni. Ma se rossz ez a szabály, ma is szeretünk panaszkodni. Akinek Mercedes kocsija van és egy forinttal drágul a benzin, az reggeltől estig panaszkodik, hogy drágul a benzin. Ilyen apróságok vannak most is.

A második szabály: Keresni kell az élet apró örömeit, mert az is van, csak azt nem vesszük észre. Nem volt könnyű megtanulnunk ott abban a nyomorúságban, hogy az életnek vannak apró örömei. Észre kell venni, és meg kell örvendezni, mert ez az életnek a művészete. Csak egy példát mondok, mert mindig a szemembe vágják, micsoda örömök lehettek ott. Mínusz húsz fokban erdőirtás volt. Kimentünk az erdőre dolgozni, de bennünket örökké motoztak, mert a kék parolis belső örök

átadtak a piros parolis külső öröknek, és akkor megmotoztak. Ilyenkor a pufajkánkat szét kellett tární, megtapogattak, hogy sugárhajtású repülő, vagy atombomba nincs-e a hónunk alatt. De ha a katona elfelejtette levenni a vattasapkámat, micsoda öröm volt, mert mire ő azt kikutatta volna, addigra én megfáztam volna. Észre kell venni az élet apró örömeit.

Akkoriban volt a helsinki olimpia. A helsinki olimpián volt első forduló, második forduló, és akkor kijön az olimpiai győztes. Olyan jóleső érzés volt, mert kellett az embernek ilyen is: az olimpián a szovjetek a súlyemelésben aranyérmeket szereztek, mi magyarok pedig megszereztük öttusában az egyéni és a csapat olimpiai bajnokságot. Az olyan jó érzés volt, amikor mondtam a szovjet fogolytársaimnak: „Ti állandóan a kolhozban zsákoltok, hát világos, hogy tudtok súlyt emelni, de a világ legintelligensebb sportja az öttusa. Abban a magyarok az olimpiai bajnokok.” Hiába, emberek vagyunk. Szóval az olimpián is vannak fokozatok, és ezt úgy csináltuk az öröm észrevételére, hogy összeálltunk hatan-nyolcan reggel, hogy máma lesni fogjuk, milyen apró örömök érnek, és este, ha a káposztalevest meg a zabkását megettük, összejövünk, és aki többet tud mondani, az lesz a Jani, az lesz a győztes. Aztán a második fordulóban a győzteseket engedték össze, a harmadik fordulóban azoknak a győzteseit. Hát Istenkém, tíz év alatt volt rá idő. A harmadik forduló győztese az lett az olimpiai bajnok. Egyszer volt egy olyan olimpiai bajnokunk, aki 17-et sorolt föl. A végén azt mondta: „Gyerekek, hát én nem értem rá ma szenvedni, nekem örökké lesni kellett az apró örömeit, és örökké mondogatnom kellett magamban, hogy föl tudjam mondani.” Hát 17-et fölmondani nem olyan egyszerű!

Hadd szabadjon még egy esetet elmesélnem egy karácsonyról, ami a Szovjetunióban nincs. Ott az munkanap volt. A lágerben voltunk 28-30-an magyarok, és karácsonyt akartunk ünnepelni. Ha másként nem megy, akkor egész nap dolgozunk és este, ha a zabkását megettük, akkor összejövünk és ünnepelünk. Akkoriban én egy félreértés folytán festőként dolgoztam a kultúrsofában. A főnököm egy hadnagy volt, akivel én jóba akartam lenni. Hát Istenem, az vesse rám az első követ, aki nagyobb hős nálam. Ennek a hadnagnak volt egy gyermekbénulásban szenvedő négyéves kislánya, aki gipszágyban feküdt. Annak csináltam kis paprikajancsit, meg játékokat. A Szovjetunióban karácsony nincsen, de jolka van, a jolka az a fenyő. A jolkát a Kremlben is fölállították, és a pionyírok körbetáncolták január elsején. Mondom a főnökömnek, hogy hadd csináljak egy kis fenyőt a beteg kislányának. Az erdőből hoztam egy kis fenyőfát. Azt január elsejére adtam, de azt időben meg kellett csinálni, így december 24-re megvolt. Csodálatos volt, hogy mindenki beledolgozott abba a karácsony-estbe. Két nappal előtte jött az egyik

fogolytársam, hogy talált egy picike kis gyertyacsonkot. Azt a kis karácsonyfa elé tesszük, és akkor lesz egy nagy karácsonyfa-árnyék a falon. Mindenből lehet valamit csinálni. Mindenki hozott a reggelijéből egy kis kenyérhéjat meg egy kis kenyérbelet. Az ukránoktól, akik szovjet állampolgárok voltak, és ezért kaphattak csomagot, kértem egy kis fokhagymát. Azzal meg lehetett dörzsölni a kenyérhaját, az volt a kolbász.

A legaranyosabb azonban az volt, hogy két fogolytársunk akkor fenn dolgozott a láger elektosztanciájában, a villanyfejlesztőjében. Hozzá kell tenni, hogy a szovjet ember roppant praktikus, mert egy kiszuperált traktorból csináltak generátort, és minden lágernek saját villanyfejlesztője volt. Innen volt az őrtornyokban a reflektor és a barakkokban is a világítás. Ez a két magyar fogolytársam azt mondta, hogy ha pontosan megmondjuk, hogy mikor lesz az a negyed óra karácsony-estünk, akkor ők rövidzárlatot okoznak, mert ha rövidzárlat lesz, akkor koromsötétség lesz, és a négy őrtoronyból kezdik kilőni a színes rakétákat. Hát csillagszóró nem volt a zsebünkben, de olyan tűzijáték volt az alatt a negyed óra alatt! Ez arra is jó volt, hogy mindenki arra figyelt, minket pedig békén hagytak. Az is igaz, hogy három nap sötétzárkát kaptak érte, de édes Istenkém, valamit valamiért. A sötétzárkában is 24 óra volt a nap! Akkor mi valóban összejöttünk 24-25-en, és imádkoztunk, énekeltünk, az otthoniakra gondoltunk, aztán fogyasztottuk a „kolbászt” meg a „süteményt”. Egy kicsikét elfelejtettük a nyomorúságot, amiben éltünk. Kicsikét másként gondolkodtunk.

Közben nyílik az ajtó és bejön egy fogolytársunk, egy Sztálin-díjas szovjet költő. Én ismertem, még a nevét is tudom, Nyikoláj Fagyejevics Szolovjov. Benyit, ránk néz, aztán kimegy. Mindannyian tudtuk, hogy ez most megy a parancsnokságra és följelent bennünket. A Szovjetunióban a legnagyobb vétek az összeesküvés. A gyilkosság nem érdekes, de az összeesküvés az a legnagyobb vétek. Huszonnégy magyar volt együtt: ez csak összeesküvés lehet. Azért megtartottuk tovább a karácsony-estet, de másnap iparkodtam találkozni ezzel a jóemberrel, ezzel a költővel, hátha nem találta meg a parancsnokságot. Láttam is, mondta, hogy akar velem beszélni. Azt mondta: „Tudod, nagyon jó, hogy engem ateistának neveltek, de amit tegnap láttam, hogy ti a hitetektől ilyen körülmények között is tudatok ünnepelni, ennél nagyobb Isten-érv nekem nem kell.” Földbe gyökerezett a lábam. Erre nem gondoltam, hogy neki Isten-érvnek számított az, hogy mi egy picit próbáltuk elfelejteni a nyomorúságunkat, és karácsony-estet tartottunk.

Tehát a második szabály az, hogy észre kell venni az élet apró örömeit és meg kell örvendezni.

A politikai foglyoknak van egy szakmai ártalmuk: mindig ártatlanok. Mindenki az volt, hogy engem, az ártatlant ezek a géppisztolyos gazemberek tönkre akarnak tenni. Együtt voltam én nyilas tömeggyilkosokkal is, azok is ártatlanok voltak, mert ők fanatizmusból gyilkoltak. Szóval a politikai fogoly az mindig ártatlan. Ez ma is így van, meg lehet kérdezni, aki politikai fogoly, az mind olyan tökéletesen ártatlan. Én sose mondtam, hogy ártatlan vagyok. Engem azzal ítélték el, hogy antibolsevista propagandát üztem. Hát naná, hogy üztem! Hát jó vice! Én nem rózsacsokorral vártam a szovjet tankokat, hát édes jó Istenkém! Én nem vagyok ártatlan, engem igazságosan ítélték el. De a politikai fogoly az mind ártatlan. Ezzel azonban nem tudtunk sehová se menni. Ott volt a négy őrtorony a golyószóróval, meg a katonával, nem tudtunk sehová se menni. Féltre kellett tenni azt a fogalompárt, hogy „ártatlan” és „gazember”, és rá kellett állni arra, hogy „kicsi gyenge” – „nagy erős”. Azt mondtam mindig a fogolytársaimnak, hogy mi sem szoktunk a talpunk alá nézni, ha az erdőben megyünk egy csapáson, hogy egy hangyát eltiprunk-e véletlenül, mert az olyan picike. Bennünket a hadbíróság elítélt. Akkor mi mekkorák voltunk? Egy nagy senkik voltunk! Ugye ez a „Vae victis – Jaj a legyőzötteknek!” Nem azt mondom, hogy az igazság kritériuma a géppisztoly, erről szó sincs, de akkor ők voltak a hatalmasok, az erősek, mi pedig a kis kukacok, a kis senkik. Eltiportak bennünket.

Most jön a harmadik szabály: Ha nem értek egyet azzal, hogy én hangya vagyok velük szemben, akkor nekem ebben a szituációban kell megmutatnom, hogy igenis többet érek, igenis értékesebb vagyok, igenis nemesebb vagyok, igenis emberibb vagyok, különb vagyok, mint az a géppisztolyos. Ez mozgósítja az energiákat. Szabad legyen egy példát mondanom erre, mindjárt világos lesz.

Erdőirtó lágerkörzet voltunk; 36 lágerben 52 ezer fogoly volt ott. Volt ott egy bútorgyár. Oda szállították a fát, és mi ott dolgoztunk hetvenegynéhányan. 1955. szeptember 24-én – csak zárójelben mondom, hogy a katolikus liturgiában Fogolykiváltó Szűzanya ünnepe volt –, hivatnak bennünket a parancsnokságra. Elénk tesznek egy papirozt, hogy ez a mi repatriálásunk, alá kell írni. Soha nem hallottuk ezt a szót, ez nem rehabilitálás, ez nem amnesztia, repatriálás. Azt mondták, hogy hazaküldenek. Nem ugrottunk a plafonig, mert a tíz esztendő alatt megtanultuk, hogy a Szovjetunió ígérget, aztán úgysem tartja meg. Most ez van, alá kell írni. Ez azt jelentette, hogy másnapról nekünk már nem kellett dolgozni. Igen ám, de amíg az a nyolcvan ember aláírta, az egy kis idő. Nyílt az ajtó és mérhetetlen kiabálással, káromkodással bejön a bútorgyárnak az igazgatója, egy óriási ember, egy szabad szovjet ember. Ék-telenül káromkodik, hogy őt ki akarják irtani, mert

hogya ez a hetven ember az utolsó öt munkanapot nem dolgozza le, akkor a harmadik negyednek a tervét nem tudja teljesíteni. Lőttek a prémiumnak. Ha egy negyedben nincs prémium, akkor az év végi prémiumnak is lőttek. Egyesek emlékeznek még rá, hogy az istenség volt a tervteljesítés és a tervtúlteljesítés. Szóval akkor ő ezt nem tudja elérni. Teljesen igaza volt, hogy ez valami szörnyűség, de vele a kutya se törődött. Akkor összebeszélünk, és odamentünk ez elé a nagy úr elé, lecsöndesítettük egy kicsit, és mondtuk, hogy mi magyarok garantáljuk a prémiumját.

Önként elmegyünk dolgozni erre a hat napra, hogy neki meglegyen a prémium. Hát földbe gyökerezett a lába, mert a Szovjetunió történetében ilyen még nem volt, hogy egy rab akarja kisegíteni azt a nagyurat. A lényeg az volt, hogy saját önbecsülésünkbe egy kicsit erősödünk. Ez ugye a harmadik túlélési szabály nagyon-nagyon fontos volt. Föltételeink voltak. Éjszaka nem dolgozunk, csak nappal. Azt a fizetést kapjuk, amit a szabadok kapnak a százalék munkára, a teljesítményre. Abból nem vonhatják le a világítást, kosztot, fűtést stb. mert mi már tudtuk, ha egy rubelt adnak, 99 kopejkát levonnak belőle. Mindenbe belement az a jóember. Másnap elmentünk dolgozni. Az önbecsülésünknek rengeteget jelentett. Emberek voltunk, mi akkor már 8-9 éve nem láttunk rubelt, nem láttunk pénzt, hát ugye a jó ég tudja, ha mégiscsak valahogyan hazavergődünk, jó lesz a zsebünkben egy-két rubel, ezért mi rávertünk. Bevallom egészen őszintén, hogy a százalékos munkavégzés és a tervteljesítés 100%-ig is szélhámosság, meg a sztahanovista 400% is szélhámosság, de mi ebben a szélhámosságban benne voltunk. Rávertünk az első nap 160%-ot, a második nap 240%-ot csináltunk, a harmadik nap már 300%-ot. A guta ütötte meg a szovjet dolgozókat, mert az igazgató azt mondta, ezek a koszos magyarok tudnak 300%-ot csinálni, ti meg a 80-at nem tudjátok? Könyörgöm, ha ezek teljesítették volna a 80%-ot, akkor a normát növelték volna. Mi miattunk a csillagokig emelhetik a normát, mi azt a hat napot le dolgozzuk.

Ez apróság, de rengeteget jelentett az önbecsülésünknek. Akibe belerúgott tíz esztendeig, aki akart, akit meggyalázott az, aki akart, most megmutattuk, hogy különbek tudunk lenni. Számunkra rengeteget jelentett, hogy emberek vagyunk, hogy igenis különbek vagyunk, mint ők.

A negyedik szabály így szólt: Akinek van hová kapaszkodnia, annak könnyebb elviselnie a szenvedést. Nekünk hívó embereknek volt hová kapaszkodnunk: a Jóistenbe, és ezért nekünk könnyebb elviselni a szenvedést. Hozzáfűztük még azt is, hogy Ő, a hatalmas Isten, Ő is akarja, hogy túléljük, és ez valami nagyon nagy dolog volt. Szabadjon példát mondanom.

Egy papi embernek a napi szentmise rengeteget jelent. Hogy nekem tíz évig ne legyen szentmisém, az valami szörnyűség. Úgyhogy mindenképpen iparkodtam.

Most azt szeretném elmesélni, hogy micsoda stiklijei voltak az Úristennek, hogy milyen firkás volt a Jóisten, hogy misézni tudjak. Mert a két kezemen meg tudom számolni, hogy az utóbbi 8 évben hány éjszaka nem miséztem. Hozzá kell persze tenni, hogy 2 és 3 között, mert ilyesmire gondolni sem lehetett. Ez nem hadifogság volt. A hadifogságban a tábori lelkészeknek misézniük lehetett. Nálunk ez nem ment, mert mi politikai foglyok voltunk. Hozzá kell tennem, hogy vekkeróram nem volt, este 2 pohár vizet megittam, és az ember ettől kettőkor felébred.

A kenyérünk olyan szójás volt, hogy az nem volt jó, azal nem lehetett misézni. Mert ugye a szentmiséhez mi kell? Kell egy fölszentelt pap, búzakenyér és bor. Hát honnan szedek búzakenyeret? Az első hónapban megláttam a következőket: a szovjet állampolgár lengyel és litván fogolytársaim kaphattak havonként csomagot. És ezekben a csomagokban mindig volt a tetején egy ostyalap. Kérdeztem, hogy ez micsoda. Azt mondták, hogy ez náluk népszokás, úgy hívják, hogy oplátká. Ezt az ostyalapot a karácsonyfa alatt a családfő osztja széjjel a családtagoknak, ez a család szeretet-egységét jelenti. Amikor a fogságban lévő családtagnak a csomagjába tesznek egy ilyen ostyalapot, akkor az azt jelenti, hogy ő is benne van azért a családnak az egységében.

Így volt már búzakenyérem, de nem volt borom! Ott azon a vidéken, 900 km-re keletre Moszkvától, a Kujbisevszkij Krájban júniusban még hó volt, szeptemberben már hó volt. Ott szőlő nem termett, nem is ismerték. Vodka az volt, de vodkával nem lehet misézni. Kétségbe voltam esve. De a Jóisten olyan firkás volt, hogy odaküldött az én lágerembe egy olasz jezsuitát, a Páter Leonét. Mikor én mondom neki, hogy ostyám már van, de borom nincs, és nem tudok misézni, akkor azt mondja: „Miért, ti ott Magyarországon nem hallottátok, hogy XII. Piusz pápa kiadott egy rendeletet 1942-ben, hogy ilyen körülmények között nem szükséges kierielt bor, lényeg, hogy szőlőlé legyen?” Hát meg van oldva! A kaukázusi fogolytársaim, az azerbajdzsánok, a tadzsikok, az örmények azok mindig kaptak a csomagban egy-két fürt szőlőt, az a nemzeti gyümölcsük. Egy kenyérért, volt úgy, hogy két fürt szőlőt kaptam, s azon akkora szemek vannak, mint egy szilva. Kinyomtam: két csepp, az már szőlőlé.

Még egy történetet elmondok, amire nem szoktam azt mondani, hogy csoda, de mindenki ítélje meg maga. A lágerben 1953-ban – még Sztálin életében – egyszer csak jön az északi Jeges-tenger mellől egy rabszállítmány, akik között volt egy fiatalember, aki egy Kalocsa

melletti helységről származó henteslegény volt. Ékte- len nagy gazember volt. Jött, és amikor megtudta, hogy pap vagyok, hozott nekem egy könyvszerúséget. Fedő- lapja, hátlapja nem volt, és elmondja a következőt: Va- lami rossz fát tett a tűzre, ezért büntetésül három nap sötétzárkát kapott, mert az volt minden lágerben a bü- netetés: három, vagy tizennégy nap sötétzárka. Az egy olyan picike kis épület volt fenyőgerendából. Kívülről be volt vakolva, belülről még az se. Amikor az embert becsukják, akkor elveszti az időérzését. Másnap kap egy tányér levest, harmadik nap kap egy darab kenyeret. Szóval nem jó dolog. Hát szegényke ez is oda bekerült, és kínjában elkezdte tapogatni a falat abban a sötétben. A fenyőgerendák között egyszerre megakad a keze va- lamiben. Nem látta, hogy micsoda, de egy tisztességes rab, ha talál valamit, azt ellopja. Ő is rögtön a gatyakor- cába süllyesztette ezt a valamit anélkül, hogy fogalma lett volna, hogy micsoda. Amit én nem értek semmikép- pen, hogy hogyan tudta azt onnan kihozni a harmadik nap után, mert hiszen örökké motoztak bennünket. Hogy tudta azt háromezer kilométerre az északi Jeges- tengertől oda hozni? A vonaton is örökké motozták őket. Hogy tudta oda behozni a lágerba? Ezt egyszerűen nem értem. Aztán megnéztem azt a valamit: 1930-as Szt. István kiadású egypengős Újszövetség volt, Máté első sorától a Jelenések könyve utolsó soráig. Fedőlap, hátlap nem volt. El sem tudom mondani, mit jelentett ez nekünk. Én akkor már kilenc éve nem láttam magyar betűt. A másik társam nyolc vagy hét éve. Nem volt ott hívó vagy hitetlen, vallásos vagy nem vallásos, protes- táns vagy katolikus. Ívekre szedtük széjjel és szétosz- tottuk, mert azt el kellett dugni. Minden nap földbe kel- lett ásni, vagy a szalmazsákba kellett dugni, de minden- képpen rejtteni kellett. Először úgy csináltuk, hogy há- romnaponként cseréltük, de ez nem ment, úgyhogy az- tán tíznaponként cseréltünk. Amikor megkapta min- denki a maga lapját a csere után, akkor mindenki ment és olvasta, olvasta a Szentírást. Ez valami csodálatos volt. Láttuk, hogy ez így sokáig nem fog menni. Úgy döntöttünk, hogy az első héten mindenki keresi a szabá- lyokat a túlélés első szabályához, a második héten a má- sodik szabályra, és így tovább. Nekem az volt az örö- möm, amikor fogolytársaim, akiknek semmilyen teoló- giai képzettségük sem volt, olyanokat mondtak például az első szabályra, amit én a hét év teológiai tanulmány idején soha nem hallottam: Jézus mondta, hogy a mada- raknak fészük van, a rókának odújuk van, de az em- berfiának nincs hova lehajtania a fejét. Érdekes, Jézus ezt mondta, de soha nem panaszkodott. És ez így van! Olvassák végig a négy evangéliumot! Jézus nem pa- naszkodott.

A második szabály: A páli levelekben mindenütt ott van, hogy bilincsekben vagyok, de túlrad bennem az öröm.

Nagyon érdekes volt a harmadik szabály, amire egy fo- golytársam figyelt föl. Az Úr Jézusnak volt egy olyan csúnya példabeszéde, aminek az utolsó mondata alig érthető: a farizeus meg a vámos. A farizeus egy szent ember volt, sokat imádkozott, sokat böjtölt, sokat ala- mizsnálkodott, nem követte el azokat a gazembersége- ket, mint a vámos ott az oszlop mögött. Az Úr Jézus mégis képes volt a végén azt mondani, hogy a vámos megigazulva ment haza, nem úgy, mint az a szent em- ber. Megbeszéltük, hogy a vámos rájött arra, hogy neki sok minden gazembersége van, és rájött arra, hogy se- hová nem mehet máséhoz, mint az Úristenhez. „Légy ir- galmas Uram hozzám, szegény bűnöshöz!” A farizeus meg ugyanakkor kérkedett az ő jóságával. Az olyasmit nem bírja a Jóisten. Ezt ott a fogolytársaim észrevették.

A negyedik szabályra aztán rengeteget lehetett találni.

Hozzá kell tennem, hogy nem sokáig tartott, talán 3-4 hónapig, mert a Szentírás íveit ronggyá olvastuk. Már mondtam Pesten Biblia-körökben, hogy a Szentírást nem szabad porosodni hagyni, hanem tessék rongyossá olvasni. Mi azt ronggyá olvastuk.

Azt hiszem, a túlélés négy szabálya miránk is vonatko- zik. A szenvedést nem szabad dramatizálni, az élet apró örömeit észre kell venni és meg kell örvendezni, nem szabad azt mondani, hogy én vagyok a világ legkivá- lóbb embere, mert a másik is lehet kiváló, de az adott helyzetben kell nemesebbnek lennem, mint a környeze- tem. És a negyedik: tudnom kell azt, hogy az Úristen is akarja, hogy túléljem a mostani nehézségemet, a mos- tani szenvedésemet. Ha belékapaszkodok, akkor job- ban, könnyebben megy.

(Az előadás 2002. október 9-én hangzott el a Nemzeti Törté- nelmi Szalonban.)

